

MONTSERRAT CASANOVA

(1909-1990)

PINTORA
ENTRE PINTORS
ALS ANYS 30

SALA PARÉS

Comissariat i autor dels textos

Sergio Fuentes Milà

Coordinació

Joan Anton Maragall i Garriga

Suport Tècnic i disseny

Noelia Silvestre

Muntatge

Jordi Cases

Edició

Establiments Maragall, S.A.

Febrer de 2020

D.L. B 5863-2020

© Dels textos, Sergio Fuentes Milà

MONTSERRAT CASANOVA (1909-1990)

PINTORA ENTRE PINTORS ALS ANYS 30

Del 5 de març
al 25 de maig de 2020

Comissariada per
Sergio Fuentes Milà

SALA PARÉS

Petritxol, 5, 08002 Barcelona | 93 318 70 20 |
www.salapares.com | info@salapares.com

MONTSERRAT CASANOVA (1909-1990)

Pintora entre pintors als anys 30

L'exposició s'articula al voltant d'una peça central, obra de la pintora Montserrat Casanova Puigserinanell (1909-1990). Es tracta d'un retrat de nen que s'inscriu en el sintetisme propi de gran part dels artistes figuratius catalans dels anys trenta. L'obra de Casanova es vincula a l'estètica d'autors com Josep de Togores, Pere Pruna, Joaquim Sunyer o Josep Mompou. Com aquests creadors, Casanova aposta pels cromatismes suaus i pastels desenvolupats de manera plana i sintètica en les superfícies i els objectes representats. Els verds, rosats i blaus es fonen a través de pinzellades quasi aquoses i diluïdes que generen *passages*, matisos i capes de color combinades harmoniosament. Les transicions cromàtiques són plàcides i agradables i tendeixen al lirisme.

Proposem un diàleg entre l'obra d'aquesta dona pintora i un seguit de peces que il·lustren l'ambient artístic en què Casanova formà part. Pintora entre pintors, Montserrat Casanova esdevingué una de les dones artistes més reconegudes de la dècada dels trenta a Catalunya, juntament amb altres creadores com la música i pintora impressionista Carme Cortès i Lledó (1895-1979).

L'obra *Nen* ha servit per a realitzar una primera recerca sobre aquesta artista menystinguda per la historiografia de l'art. La documentació consultada, provinent de diversos arxius i del buidatge hemerogràfic, esdevé un punt de partida per conèixer millor les aportacions de Casanova, així com la seva activitat intensa com a artista abans de la guerra civil espanyola. Desitgem que sigui, tan sols, un punt de partida per a investigacions futures més completes.

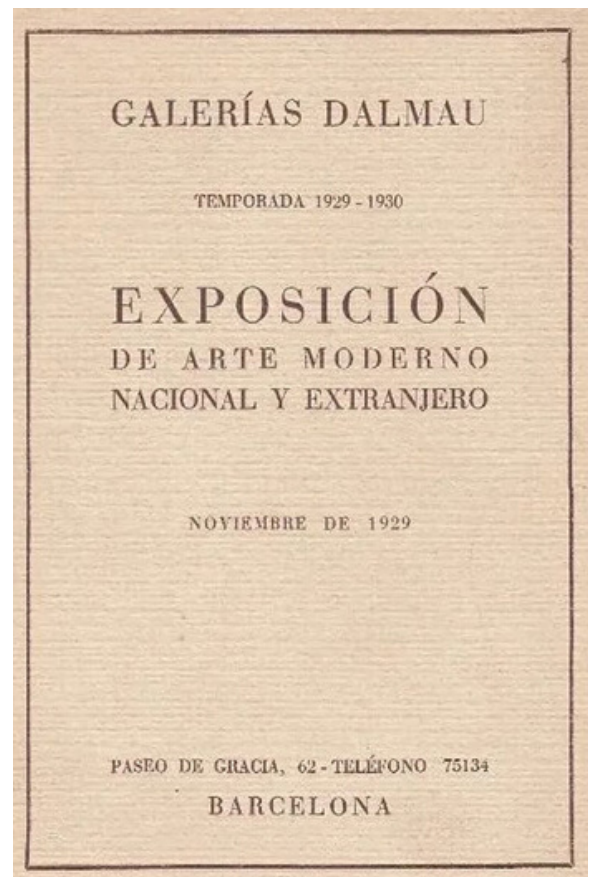
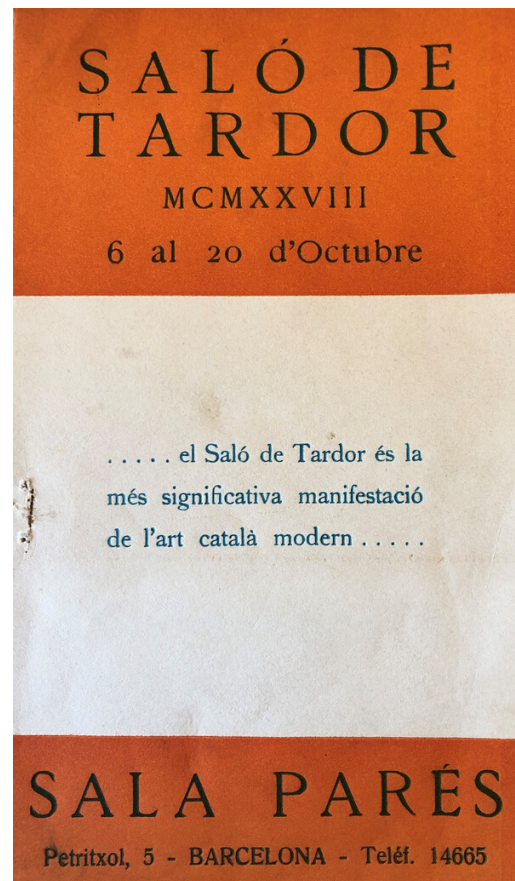
Montserrat Casanova, c.1929.
Imatge cortesia de la família

Montserrat Casanova, Nen, 1929.
Oli sobre tela, 74 x 57 cm.

Montserrat Casanova començà a formar part del circuit artístic barceloní a finals de la dècada dels vint a través de diverses exposicions col·lectives. Una de les primeres fou el Tercer Saló de Tardor de la Sala Parés (del 6 al 20 d'octubre de 1928), compartint cartell amb artistes com Pere Crèixams, Josep Mompou, Joaquim Sunyer, Alfred Sisquella o Salvador Dalí, entre molts altres.[1]

Després destacà en altres mostres, entre les quals l'Exposició d'Art Modern Nacional i Estranger a les Galeries Dalmau (1929),[2] la de la Sala Badrinas (1931-1932) i les exposicions de Primavera del Saló de Montjuïc dels anys 1932 i 1935. [3]

La sorpresa que suposà la seva obra quan fou presentada a les Dalmau el 1929 fou apuntada per la crítica: "sap pintar i té bon gust".[4] Casanova compartí cartell amb figures internacionals de l'art com Joaquín Torres García, qui presentà obres en la línia del constructivisme ple, Hans Arp amb el seu *Relleu plàstic* que fou considerat el millor quadre de l'exposició, o artistes del grup *De Stijl* com Piet Mondrian i Theo Van Doesburg. En la línia realista, destacaren creadors com Crèixams, Pere Daura, Miquel Villà i la pròpia Montserrat Casanova. Precisament, l'obra *Nen* que centra l'actual exposició fou l'única aportació de la pintora en aquesta mostra,[5] convertint-se en una de les més valorades i, fins i tot, essent reproduïda a *La Gasetta de les Arts* com un dels millors quadres.[6]

Al respecte, s'apunta el següent: "Montserrat Casanova exhibeix una figura dintre l'estil de Joaquim Sunyer, però amb tendència a una major riquesa de matisació".[7]

La Gaceta de les Arts, Any II, 13, 1 de desembre de 1929, p. 214.

La bona acollida, l'impulsà a realitzar la seva primera individual a la Sala Parés del 25 d'octubre al 8 de novembre de 1930,[8] mostra conformada per quinze teles i introduïda per Josep Francesc Ràfols, qui esdevingué un dels seus admiradors més il·lustres.[9] Aquesta exposició significà una gran fita dins la seva trajectòria, convertint a Casanova en "un dels descobriments més agradables" de la temporada i en una habitual dels ambients artístics de la Barcelona del moment.[10] Ramón Gómez de la Serna ressenyava la mostra de la Parés, posant en valor l'aportació de la pintora. Des de les pàgines de *La Gaceta Literaria*, l'escriptor madrileny situà la proposta de Casanova dins de la modernitat pictòrica nacional, i reclamà la visibilitat de les dones pintores en el panorama artístic espanyol.

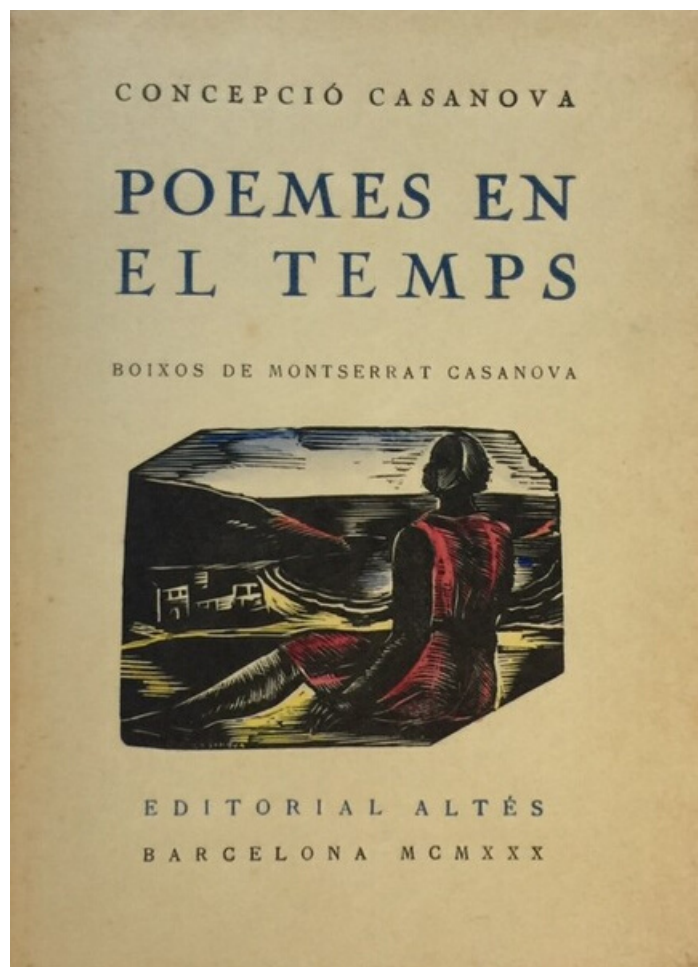
Sobre elles apuntava el següent: “[Las mujeres] arrojan del mundo la tumefacción humana del presente con más verdad que nadie. Así Ángeles Santos, así también Maruja Mallo y así esta joven inquietante con ojos de gata misteriosa que se llama Montserrat Casanova”.[11]

La relació amb la Sala Parés va ser estreta als inicis dels trenta. Un any després, la pintora formà part de la llista d'expositors del Primer Saló d'Artistes Independents de la galeria (desembre de 1931), essent l'única dona, juntament amb Carme Cortès, del cartell de la mostra (Artur Carbonell, Antoni Garcia, Emili Grau Sala, Alfred Opisso, Josep M. Prim i l'escultor Miguel Paredes).[12] Tot i el poc èxit del grup en la col·lectiva, s'hi celebrà una segona edició a la galeria de Petritxol el març de 1933.[13] No obstant, tal i com hem pogut conèixer a través de la família Casanova, Joan Anton Maragall i Noble com a director de la Sala Parés proposà a l'artista que formés part de la plantilla de pintors de la galeria a través de l'adquisició de la seva producció. Així ho demostra una carta que Montserrat dirigeix a la seva germana gran, l'escriptora Concepció Casanova (1906-1991). La pintora refusà l'oferta, amb la idea de poder dur a terme un projecte d'exposició a París que, finalment, no va poder celebrar.

Dins la trajectòria de Casanova, cal mencionar també una altra de les seves mostres més celebrades. Es tracta de la individual acollida a les Galeries Syra del 16 al 20 de novembre de 1935. Esdevingué una exposició que consolidava la trajectòria de la pintora i que, com era habitual, fou ben acollida per la crítica. D'ella es remarcà la sensibilitat de Casanova pel que fa al tractament dels colors i les formes, així com allò que Enric F. Gual definí com a “quantitat d'ànima”. Gual prossegueix: “Montserrat Casanova juga al dibuix i al color amb gràcia exquisida i reix en la solució de consonàncies a primera vista impossibles”.[14] L'exposició consistí en catorze olis on s'hi alternaven els gèneres tradicionals (retrat, bodegó i paisatge), amb un especial interès vers la figura humana. La cerca de l'essència formal dels elements captats era molt similar als plantejaments postimpressionistes de catalans com Mompou o Pruna i, per descomptat, tal i com ja s'ha advertit, Joaquim Sunyer. Sobre la seva obra, l'historiador i crític d'art Alexandre Cirici assenyalava el següent a *L'art català contemporani* d'Enric Jardí: “Un sintetisme semblant, potser més dibuixat i més pla, fou cultivat poèticament, i àdhuc irònicament [...]”.[15]

El drama de la Guerra Civil espanyola marcà un canvi en la trajectòria de Montserrat Casanova. Després de viure l'exili a Itàlia, durant els anys de postguerra la seva presència en exposicions de sales de prestigi minvà i la pintora es dedicà a desenvolupar una interessant carrera com a gravadora i il·lustradora de llibres infantils, de poesia o altre tipus de títols com *La Basílica de la Merced* (1941).[16]

Anys abans havia il·lustrat *Poemes en el temps* de 1930,[17] obra de la seva germana Concepció. Aquest recull de poemes fou considerat com una gran fita de la poesia catalana d'avantguarda. Tant Concepció com Montserrat eren filles de Damià Casanova i Costa, un lliurepensador que en tot moment fomentà que els seus descendents estudiessin, independentment del seu gènere. Així envià les dues filles a Barcelona. Concepció estudià filosofia a la Universitat de Barcelona i a Oxford, doctorant-se a Madrid el 1932, amb una tesi sobre Fray Luís de León. Exercí la docència a la ciutat comtal i quan es casà amb Ramon Serra i Roca marxà a França (1935). La mort al néixer de les filles bessones l'enfonsà en una depressió crònica que la dugué a l'hospitalització i reclusió fins a la seva mort el 1991.

Portada de *Poemes en el temps*
(Barcelona: Altés, 1930),
obra de Concepció Casanova.

La tragèdia familiar hagué d'afectar la pintora Casanova, tot i que més important fou l'ambient artístic de postguerra, molt limitat a les grans firmes i als homes artistes ja consagrats. Sense un nom destacat en el circuit barceloní, com apuntàvem, la seva trajectòria es concentrà en la realització de gravats xilogràfics i en la il·lustració de llibres. Tot i continuar realitzant paisatges i sobretot figures, Casanova limità la seva producció pictòrica pràcticament a la temàtica religiosa. Si bé és cert que formà part d'algunes exposicions col·lectives d'aquest tipus, entre les quals destaquem la Exposición de Arte Religioso celebrada a la cúpula del teatre Coliseum de Barcelona el maig de 1951,[18] Montserrat Casanova sembla que quedà al marge dels cercles artístics barcelonins. Va ser secretària a l'Institut Amatller d'Art Hispànic durant els cinquanta[19] i, després, decidí dedicar la seva vida a la religió, essent missionera fins a la seva mort el 1990.

Aparentment, segons la documentació que hem pogut consultar i algunes de les obres religioses realitzades per a esglésies i capelles de Catalunya, Montserrat restà fidel a la seva pintura desdibuixada, lírica i amable, on la síntesi de les formes i games cromàtiques suaus a base de *passages* configuren les composicions. Alguns exemples dels cinquanta i seixanta mostren aquesta fidelitat estilística. Les variacions, tot i apreciables, foren subtils i indiquen un clar continuisme. Entre els exemples, destaquen les pintures de l'absis de la capella del cementiri de Ripoll (c.1952-1953), el projecte de decoració mural de la parròquia del Poblenou no executat (c.1953) o les pintures de la destruïda capella de les barraques de Can Tunis (c.1955-1956).[20] Segurament, la decoració de la Capella de la Verge de l'Ajut de Barcelona és una de les obres més interessants del període de maduresa de la seva trajectòria, a més d'un dels darrers programes decoratius murals complets destinats a temples de la Barcelona contemporània. Per desgràcia, només es conserva parcialment i en mal estat.

Sergio Fuentes Milà
Dr. en Història de l'Art

NOTES

[1] FUENTES, Sergio, *Salons a Can Parés (1884-1930)*. Barcelona: Establiments Maragall, 2019, pp. 29-37.

[2] *La Gasetta de les Arts*, Any II, 13, 1 de desembre de 1929, pp. 213-215.

[3] *Exposició de Primavera de 1932: Saló de Montjuïc i Saló de Barcelona*. Barcelona: Junta Municipal d'Exposicions d'Art de Barcelona, 1932, p. 7, núm.cat. 32 (*Cara*) i 33 (*Paisatge*); i *Exposició de Primavera de 1935: Saló de Montjuïc i Saló de Barcelona*. Barcelona: Junta Municipal d'Exposicions d'Art de Barcelona, 1935, p. 14, núm.cat. 37 (*Noia*).

[4] GIFREDA, Màrius, "Exposició d'Art Modern Nacional i Estranger", *Mirador*, Any I, 42, 14 de novembre de 1929, p. 7.

[5] *Exposición de Arte Moderno Nacional y Extranjero*. Barcelona: Imp. J.Horta, 1929, núm. cat. 53, p. 16; *Exposición d'Art Modern Nacional i Estranger*. Barcelona: Tip. Vidal-Güell, 1929, núm. cat. 53, p. 3.

[6] *La Gasetta de les Arts*, Any II, 13, 1 de desembre de 1929, p. 214.

[7] *Ibid.*, p. 215.

[8] *La Vanguardia*, 2 de desembre de 1930, p. 4.

[9] *Exposició de pintura: Montserrat Casanova - Sala Parés*, Barcelona: R. Tobella, 1930.

[10] GIFREDA, Màrius, "L'actualitat artística. Montserrat Casanova", *Mirador*, Any II, 92, 30 d'octubre de 1930, p. 7.

[11] GÓMEZ DE LA SERNA, Ramón, "A propósito de la pintora Montserrat Casanova", *La Gaceta Literaria*, Any IV, 95, 1 de desembre de 1930, p. 4.

[12] MARAGALL, Joan Anton, *Història de la Sala Parés*, Selecta, Barcelona, 1975, pp.217-218; i GIFREDA, Màrius, "Primer Saló dels Independents", *Mirador*, Any III, 150, 17 de desembre de 1931, p. 7.

[13] MARAGALL, Joan Anton, opus cit., p. 235.

[14] GUAL, Enric F., "Les exposicions. Montserrat Casanova", *Mirador*, Any VII, 354, 28 de novembre de 1935, p. 7.

[15] CIRICI, Alexandre, "Escultura, pintura, gravat, dibuix. L'ensenyament, els grups, la crítica (1948-1971)", dins JARDÍ, Enric, *L'art català contemporani*, Barcelona: Proa, 1972, p. 200.

[16] Entre altres, destaquen *El Deixant de cada dia*, 1939-1949 (1950) de l'arquitecte i escriptor Pere Benavent i *Rondalles d'ahir i d'avui* (1952).

[17] CASANOVA, Concepció, *Poemes en el temps*, Barcelona: Altés, 1930; DÍAZ-PLAJA, Guillermo, "POESÍA: CASANOVA, CONCEPCIÓ, Poemes en el mal temps. Boixos de Montserrat Casanova. Barcelona, Imp. Altés, 1930", *El Sol*, Any XIV, 4175, 30 de desembre de 1930, p. 2.

[18] "Una exposició de arte religioso", *Liceo*, 70, juny de 1951, s/p.

[19] Informació facilitada per l'Arxiu de l'Institut Amatller d'Art Hispànic i confirmada per la família de l'artista.

[20] *Montserrat Casanova* [Arxiu de l'Institut Amatller d'Art Hispànic].

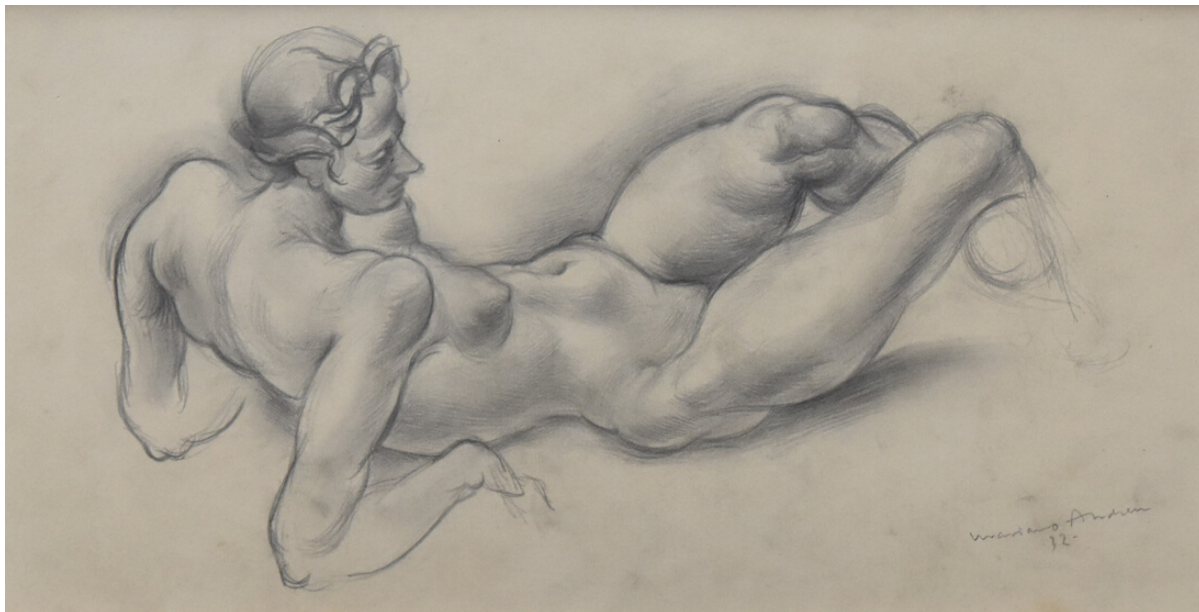
**OBRES
EXPOSADES**

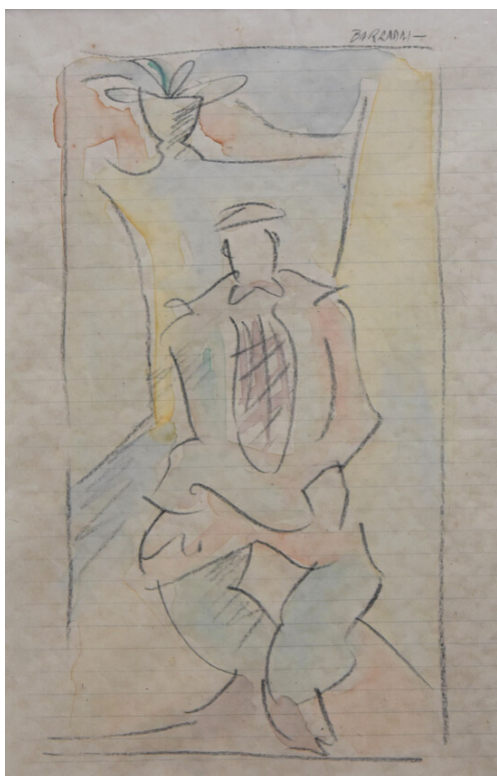
Montserrat Casanova (1909-1990),
Nen, 1929.
Oli sobre tela, 74 x 57 cm.

Marià Andreu (1888-1976),
Le déjeuner, 1924.
Oli sobre tela, 84 x 98 cm.

Marià Andreu (1888-1976),
Nu femení, 1932.
Llapis sobre paper, 16 x 30 cm.

Rafael Barradas (1888-1976),
*Estudi figura per Carrer de
l'Hospitalet*, c.1927.
Carbonet i aquarel·la sobre paper,
28,5 x 20,5 cm.

Xavier Nogués (1873-1941),
Nu femení, 1934.
Carbonet sobre paper,
47 x 31,5 cm.

Xavier Nogués (1873-1941),
Retrat, c.1920.
Carbonet sobre paper,
42 x 31 cm.

Emili Bosch Roger (1894-1980),
Port de Barcelona, c.1929.
Oli sobre tela, 51 x 62 cm.

Emili Bosch Roger (1894-1980),
Pla de Palau, 1930.
Oli sobre tela, 46 x 55 cm.

Francesc Domingo (1893-1974),
La nena rossa, 1944.
Oli sobre tela, 81 x 65 cm.

Pere Gastó (1908-1997),
Trinitat Ferrer, 1943.
Oli sobre tela, 48 x 40 cm.

Emili Grau Sala (1911-1975),
Octubre. París, 1932.
Oli sobre tela, 55 x 46 cm.

Josep Mompou (1888-1968),
El remolcador. Port de Barcelona, 1929.
Oli sobre tela, 59 x 69 cm.

Josep Mompou (1888-1968),
Plaça de Catalunya. Barcelona, 1930.
Oli sobre tela, 73 x 60 cm.

Josep Mompou (1888-1968),
Prèssecs, coliflor i gerro, 1932.
Oli sobre tela, 38,5 x 46 cm.

Josep Mompou (1888-1968),
Flors.
Oli sobre tela, 81 x 65 cm.

Marià Pidelaserra (1877-1946),
L'indret, 1934.
Oli sobre tela, 73,5 x 60 cm.

Marià Pidelaserra (1877-1946),
La vida vella, núm.XXII.
El treball, 1938.
Llapis sobre paper, 24 x 31 cm.

Pere Pruna (1904-1977),
Figures, 1925.
Tinta sobre paper, 63 x 49 cm.

Alfred Sisquella (1900-1964),
Bodegó, c.1930.
Oli sobre tela, 50 x 61 cm.

Joaquim Sunyer (1874-1956),
Nu femení, c.1925.
Oli sobre tela, 65 x 50 cm.

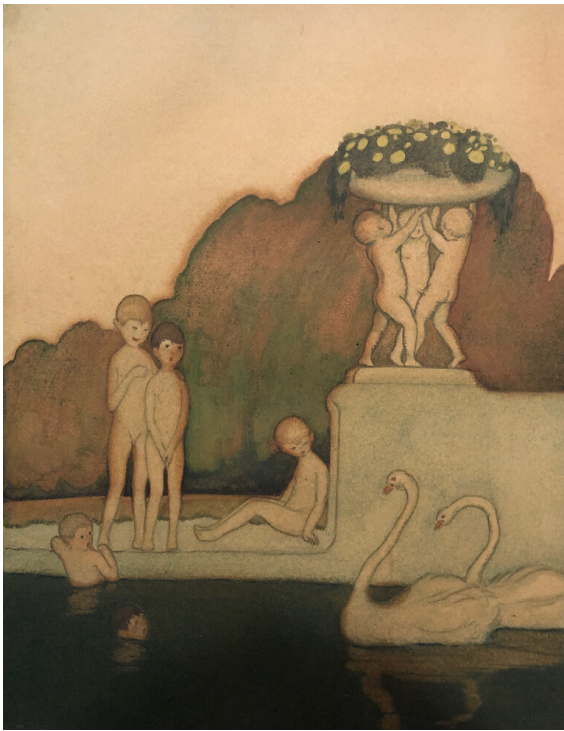
Joaquim Sunyer (1874-1956),
Retrat, 1927.
Oli sobre tela, 54,5 x 46 cm.

Josep de Togores (1893-1970),
Paisatge. Prats de Molló, 1927.
Gouache i aquarel·la sobre cartró, 50 x 65 cm.

Josep de Togores (1893-1970),
Retrat femení, c.1930.
Carbonet i pastel sobre paper, 65 x 50 cm.

Pere Torné Esquiú (1879-1936),
Nens a la font, c.1916-1918.
Pastel sobre paper, 32 x 25 cm.

Pere Torné Esquiú (1879-1936),
Natura morta amb pipa.
Oli sobre tela, 45 x 55 cm.

Miquel Villà (1901-1988),
Carrer del Masnou, 1931.
Oli sobre tela, 50 x 61 cm.

Agraïm d'una manera molt especial a tots aquells col·leccionistes que han cedit les seves obres i a la família de la pintora Montserrat Casanova per haver facilitat informació per conèixer millor la trajectòria d'aquesta artista.

SALA PARÉS